KULTTUURI

YHTEYSTIEDOT:
Puhelin 044 799 5772
Sähköposti kulttuuri@kaleva.fi
Kalevan vaihde 08 5377 111

Salatut motiivit voivat ohjata

Suomalaiset journalistit päättävät sisällöistä silti itsenäisesti

Mediatohtori

Oman yleisön luottamus on epäilemättä median tärkeimpiä menestystekijöitä. Julkaistavien asioiden uskottavuutta lisää se, ettei media kerro itsestään, vaan puuttuu ulkopuolisena toisten tekemisiin.

Viestintävälineet eivät laajemmin keskustelekaan julkisuudessa omista asioistaan, eikä toimitusten ulkopuolisella yleisöllä ole kovinkaan tarkkaa käsitystä median valinnoista ja niiden taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Uutisaiheiden valinnat, jutuissa käytetyt lähteet, asioiden saamat painotukset, esitystavat ja joidenkin tietojen jättäminen kokonaan julkisuuden ulkopuolelle voivat herättää epäilyjä median omista piilomotiiveista.

Mistään salaliitosta ei ole kuitenkaan kyse, sillä suomalaiset mediatalot eivät ole mikään yhtenäisesti toimiva ryhmä, vaan yksittäiset viestintävälineet tekevät itsenäisesti omat journalistiset ratkaisunsa.

Toimitustyöhön ei sinällään kuulu tiukkoja sääntöjä siitä, mitä asioita on mahdollista nostaa julkisuuteen tai mitä on jätettävä sen ulkopuolelle.

Lakisääteiset median velvoitteet liittyvät pääosin vastineiden ja oikaisujen julkaisemiseen ja niidenkin kohdalla vain tietyin edellytyksin. Eettiset säännöt edellyttävät viestintävälineeltä lisäksi sen jo julkaisemien asioiden jatkoseurantaa ja tarvittaessa raportoimista niiden uusista käänteistä.

Keskeisimmät rajoitukset liittyvät yksityiselämän ja kunnian suojaan.

Tiedoilta edellytetään tietynasteista paikkansapitävyyttä, mutta niiden ei tarvitse olla käsiteltävän aiheen kannalta olennaisia tai kovin yksityiskohtaisia. Näkökulman määrittäminen valitun aiheen käsittelemiseksi on vapaata, eikä siinä tarvitse keskittyä kaikkeen.

Toimitusten tekemä tiedonhankinta jää kuitenkin usein puolitiehen ja voi johtaa lähteiden yksipuoliseen käyttöön. Yksittäinen lähde saattaa hallita asian saamaa julkisuutta. Vaikka lähteitä pyritäänkin valitsemaan pääsääntöisesti niiden asiantuntemuksen pohjalta, kiireisessä uutistyössä valinnan voi ratkaista myös lähteiden tavoitettavuus tai muu käyttökelpoisuus.

Julkisuuslain heikko tuntemus toimituksissa heikentää viranomaistietojen saamista ja viranomaistoiminnan monipuolista käsittelyä, jolloin edes julkisia aineistoja ei ymmärretä hankkia tai osata vaatia.

Yleisön heikko tietämys toimituksen kertojalle myöntämästä lähdesuojasta tai pelko sen rikkoutumisesta vaikeuttaa tietojen vuotamista toimituksille.

Yksittäinen viestintäväline saattaa pelata ilmoittajiensa pussiin, jos se tarjoaa niille ilman perusteita myönteistä julkisuutta oman taloudellisen yhteistyönsä varmistamiseksi. Epäeettisen piilomainonnan ja eettisesti hyväksyttävän yritysten mediakäsittelyn raja on usein kuitenkin suhteellista.

Kun avoin mediakohtainen julkinen keskustelu on vähäistä, yleisön mahdollisuudet päästä tutustumaan ja arvioimaan omakohtaisesti median toimintoja typistyvät käytännössä Julkisen sanan neuvoston ratkaisuihin saamistaan valituksista. Ratkaisuja julkaistaan muun muassa neuvoston verkkosivuilla.

Heikki Kuutti
heikki.kuutti@jyu.fi

Viestintäoikeuden ja journalismietiikan asiantuntija, FT Heikki Kuutti arvioi Kalevan juttuja tällä palstalla. Arviot löytyvät myös internetistä osoitteesta www.kaleva.fi/mediatohtori

Kaleva 17.9.2011

Spekulatiivinen uutinen blogitokaisusta

Kalevan jutttu ”Ei, ei ja ei sotilasjuntalle, sanovat ateenalaiset” on hyvä esimerkki spekulatiivisesta journalismista, jossa todellisten tapahtumien sijasta keskustellaan niiden mahdollisuuksista. Ongelman aprikointi saattaa hämmentää pikaista lukijaa, ja hämmentyneitä olivat myös jutussa haastatellut ateenalaisetkin.

Jutussa selviteltiin ateenalaisten arvioita sotilasvallankaappauksen seurauksista Kreikassa. Jutussa tuotiin esiin nimeltä mainitsemattoman ”suomalaisen kansanedustajan” verkkoblogissaan esittämät arvelut siitä, että sotilashallitus olisi ehkä paras keino hoitaa Kreikan asiat kuntoon.

Spekulatiivisuus ei sinällään ole toimitustyössä kiellettyä, mutta on omiaan hämmentämään kerrottavien asioiden ja tilanteiden todenmukaisuuden arviointia, koska julkisuuteen nostettavien kysymysten määrillä tai aiheilla ei useinkaan ole rajaa. Sekaannusta edesauttaa se, missä määrin haastateltavat itse ovat valmiita lähtemään mukaan tämäntapaisiin arvailuihin.

Kaleva 14.9.2011

Yritystukien saajat jäivät pimentoon

Kaleva tarkasteli ”Yritystukea miljardi vuodessa” -jutussa valtion vuonna 2010 myöntämää yritystukea ja tukimuotojen kohdentumista. Samalla esiteltiin lähemmin yhtä tuen saanutta yritystä.

Paikallisesti asian mielenkiintoa olisi lisännyt yrityskohtaisten tukisummien ja kohteiden julkistaminen sen sijaan että jutussa keskityttiin pelkästään tukipolitiikan ja vaikutusten yleisempään tarkasteluun. Koska yksittäinen tukipäätös on viranomaisen tekemä julkinen ratkaisu, myös tukien saajat ja tietyssä rajoissa myös tuetut kohteet ovat julkista tietoa. Tehtyjen päätösten julkistaminen lisäisi omalta osaltaan tukipolitiikan läpinäkyvyyttä ja ulkopuolisten mahdollisuuksia arvioida tehtyjen ratkaisujen asianmukaisuutta.

Kaleva 24.8.2011

Tiedonhankinnasta tietojen sijasta

Kaksipalstaisen jutun ”Finavia vaikenee toimitusjohtajan vaihdoksen syistä” sisältö paljastui jo otsikon ja ensimmäisen kappaleen pohjalta: ”Lentoasemia ylläpitävä Finavia Oy ei suostu kertomaan miksi se päätti yllättäen vaihtaa toimitusjohtajansa”.

Juttu pohjautui asiaan kommentoimattoman yhtiön hallituksen puheenjohtajan muutamaan sitaattiin ja toimitusjohtajan vaihdoksesta julkisuudessa jo aiemmin olleiden tietojen kertaamiseen. Tämäntapaisten sinällään julkaistavissa olevien mutta yritysten sisällä luottamukselliseksi sovittujen tietojen kertominen mediassa edellyttää yleensä tietovuotoa organisaation sisältä ja tietojen kertojalle myönnettyä lähdesuojaa. Juttu on esimerkki journalismin yleistyvästä toimintamallista, jossa asioiden selvittämisen ja kertomisen sijasta korostetaan tiedonhankinnassa kohdattuja ongelmia ja vieritetään ne tuppisuisten haastateltavaksi syyksi.

Kaleva 16.9.2011

Otsikko poliisista johti harhaan

Kalevan julkaisema ja Suomen tietotoimiston tuottama uutinen ”Oulun poliisi sai moitteita” kertoi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen useille poliisilaitoksille antamista moitteista koskien poliisin tekemiä kotietsintöjä. Jutun otsikointi antoi kuitenkin herkästi kuvan siitä, että vain Oulun poliisi olisi saanut moitteita. Sen sijaan että STT:n juttu julkaistiin sellaisenaan, uutistoimiston tuottamaa sisältöä olisi pitänyt käyttää pelkästään lähtökohtana omalle jutulle. Poliisin toimintoja olisi pitänyt paikallistaa ja selvittää yksityiskohtaisemmin, minkä luonteisista, missä tapahtuneista ja miksi toteutetuista kotietsinnöistä moitteissa oli ollut kysymys.

Kaleva 19.8.2011

Tilaa poliitikon omille julkilausumille

Vasemmistoliiton varapuheenjohtaja ja oululainen kansanedustaja **Risto Kalliorinne** arvioi lukuisilla kommenteillaan nykyhallituksen toimintakykyä ja maan taloustilannetta ”Hallitus tiukassa raossa”. Juttu oli tyyppiesimerkki postikonttorijournalismista, jossa toimitukset vain toistavat haastateltavien sanomisia arvioimatta niiden paikkansapitävyyttä tai laajempia yhteyksiä.

Ilmeisestikin Kalliorinteen kotipaikka yhdistettynä puolueen sisäpiiriläisyyteen antoi hänelle vapauden tuoda varsin pidätteettömästi esiin omia poliittisia käsityksiään. Juttu toimi samalla haastateltavalle hyvänä henkilöpropagandan välineenä tuomalla esiin hänen ”toteamuksiaan”, ”muistutuksiaan”, ”uskomuksiaan” ja ”ihmetyksiään”. Esitystavan pohjalta lukija saattoi unohtaa sen, että kyse kuitenkin oli yksittäisistä, ei välttämättä laajemmista poliittisista näkemyksistä.

Kaleva 17.9.2011

Kalevalla oma lehmä ojassa

Kaleva otti pääkirjoituksessaan ”Hallitus rokottaa sanomalehtiä” kantaa lehdistön tilausmaksuihin suunniteltuun arvonlisäveroon ja sen aiheuttamiin seurauksiin mm. moniarvoisen sanomalehtikentän rapautumisena ja alueiden kulttuuri- ja sivistysinstituutioiden heikentymisenä. Markkinaehtoisen median kohtaloa arvioitiin suhteessa Yleisradion julkiseen rahoitukseen.

Pääkirjoituksessa korostettiin media-alan itsensä esiintuomia uhkakuvia ja epäilyjä alan tulevasta kehityksestä vaikka hallitus oli tehnyt arvolisäveropäätöksensä kiireessä selvittämättä tarkemmin uuden veron seuraamuksia. Pääkirjoituksen aiheena oli selkeästi huoli paitsi sanomalehdistön myös julkisuyhtiön omasta taloudellisesta menestymisestä ja tässä mielessä Kaleva oli omalla asialla.

Ongelman julkisella pohdiskelulla on kuitenkin myös laajempaa merkitystä, sillä sanomalehdistön asiajournalismilla on tärkeä rooli vallankäytön arvioimisessa ja kansanvallan toteutumisessa.

Kaleva 14.9.2011

Piilomainonta estettävä yritysjutuissa

Jutussa ”Matalasta tulee krouvi” käsiteltiin kahden oululaisen ravintolan toiminnallisia uudistuksia ja asiakkaiden muuttuvia tarpeita. Yritysten mediaesittelyssä on herkästi ongelmana lankeaminen piilomainontaan eli perusteettomaan yritysten omien etujen ajamiseen julkisuuden avulla. Tässäkin jutussa puhuttiin ”ohikulkijoiden spontaanista sisään astumisesta” ja ”syömään lähtemisestä”, ”oululaisista hyvinä asiakkaina” sekä ”olutvalikoiman laajentumisesta” ja ”aina tarjolla olevasta ruuasta”.

Kokonaisuutena juttu sisälsi kuitenkin laajempaa informaatiota alan liikevaihdosta, toimintaedellytyksistä ja palvelujen kehittämistarpeista. Keskustelu median palstoilla tämäntapaisista ilmiöistä on hyväksyttävää myös yksittäisten yritysten ja niiden keräämien kokemusten pohjalta.

Kaleva 22.9.2011

Mielipidekyselyä voidaan manipuloida

Kalevan tilaamassa mielipidekyselyssä ”Puolet vastustaa oluen lantrausta” selvitettiin suomalaisten käsityksiä julkiseen keskusteluun nostetusta keskioluen laimentamisesta. Enemmistö vastanneista ja etupäässä miehet olivat laimentamista vastaan. Erikoisesti entisten Oulun ja Lapin läänien alueella laimentamista kannattavien suhteellinen osuus oli suurempi kuin eteläisemmässä Suomessa. Mielipidekyselyä edeltäneessä Kalevan jutussa ”Oluen lantraus kuohuttaa” kaksi haastateltavaa kolmesta ja neljä viidestä nettikeskustelijasta vastusti lantrausta.

Todenmukainen kuva mielipiteistä on mahdollista hankkia vain tilastollisesti pätevien mielipidemittausten kautta, sillä toimitusten omat resurssit eivät riitä laajojen haastattelujen toteuttamiseksi. Mittauksen tilanneen median omat motiivit voivat vaikuttaa tulosten sijasta enintään kysyttävien asioiden valintaan. Tiedotusvälineet eivät voi vaikuttaa myöskään siihen, mitä mieltä katugallupeihin sattumanvaraisesti valitut kansalaiset tai nettikeskusteluun osallistuneet lukijat ovat kysytyistä asioista, vaikka jutuissa julkaistut näkemykset voidaankin valita.

MATTI TANSKANEN

Ihmishirviö vai ei? KOM-teatteri hahmottelee kuvaa hissiruhtinas Pekka Herlinistä (Pekka Valkeejärvi). Kirsti-vaimona Laura Malmivaara.

KOM-teatterin tilit ovat plussalla

TEATTERIVIERAILU
KOM-teatteri: Kone. Käsikirjoitus Jukka Itkonen. Ohjaus Kalle Chydenius. Esitysdramaturgia Pekka Milonoff. Oulun kaupunginteatterin suuri näyttämö 3.10. Kemin kaupunginteatterissa vielä tänään 5.10. kello 19.

Pekka ei ole Pekkaa pahempi. Kone Oyj:n johtaja **Pekka Herlin** ja Kone-yhtiön julkisuudessakin vatkatut perimyskiemurat ovat namuaihe teatterille. Vaan sepä ei riitä KOM-teatterille.

Teatterinjohtaja **Pekka Milonoff**, ohjaaja **Kalle Chydenius** ja käsikirjoittaja **Juha Itkonen** ompelevat näppärästi Pekan ja Kone Oyj:n tarinan Pekan ja KOMin tarinaan.

Rinnastuksia löytyy isä-poika -suhteesta ja firman sisällön kehittämisen ideologioista maailmankatsomusten tasolle saakka.

Kone-Pekka miettii Pariisissa 1968, mihin suuntaan yritystä olisi vietävä. KOM-Pekka kysyy 2011, onko teatteri yhä uuden ajattelun näyttämö. Onko punaista lankaa?

Esitys välttelee yksisilmäisyyttä. Idea ei ole ryvettää ihmisiä. Musta Pekka -kortti leijuu ilmassa.

Kone kertoo vähintään yhtä paljon teatterin tekemisestä kuin Herlineistä. Komilaisten toista polvea on koottu lavalle ansiokkaasti: **Chydenius**, Milonoff, **Melasniemi, Saarela**.

”Vittu me ollaan täällä KOMissa 50 vuotta jäljessä”, jyrisee **Juho** Pekanpoika **Milonoff**.

Heitto voi mennä ohi, jos ei muista, että KOM täyttää 40.

Tekijät kyseenalaistavat itsensä, roolituksen, aiheen ja koko teatteritaiteellisen antinsa. Katsojan kannattaa muistaa, että kaikki on silti teatteria - metateatteria.

Tiimin premissi, lähtökohta, on olla avoin ja paljas. Yhtä suora ja henkilökohtainen kuin Herlinit **John Simonin** *Koneen ruhtinas* -kirjassa, määrittelee **Laura Malmivaaran** esittämä Laura Malmivaara.

Pekka Valkeejärvi on itsessään niin ärsyttävän mehevästi Herliniä, ettei siihen pertsaa (perusteatteria) kaivata.

”Ylikävelty” kirjailija **Juha Itkonen** nähtiin KOMin lavalla jo *Kohti*-romaaninsa näyttämösovituksessa. Kiharatukkainen Itkonen myhäilee arvoituksellisesti kuin putto. Vink-vink näytelmän lukutavalle.

Eeva Kauppinen